

ПОЕТИЧНИЙ ХРОНОТОП БОГДАНА ЛЕПКОГО

Наскільки багатогранним не був би художній світ, у ньому існує певна закономірність, за якою він розгортається і яка робить його цілісним і природним. Це закономірність хронотопа – просторово-часових відношень, яку прагне осмислити й передати автор як основу свого екзистенційного й духовного буття, що впадає в плин національної історії.

Поетичний хронотоп Богдана Лепкого багато в чому традиційний для української поезії. Тугу в його поезії справді можна визначити як філософську категорію, як концепційну домінанту його лірики (див.: *Льницький М. "Найпопулярніша постать на галицькому ґрунті..." // Лепкий Б. Твори: У 2 т. – К., 1991. – Т.1. – С.17*). Вірші Лепкого дають можливість пізнати загальний характер українського поетичного світовідчуття і присутність у цьому характері неповторного людського переживання.

Головною й визначальною є для Лепкого просторова опозиція "батьківщина–чужина", що має відповідну собі часову опозицію "колись–тепер". Якщо роздвоєність між батьківщиною й чужиною можна вважати одного з характерних прикмет існування українського поетичного світу, то способи подолання цієї роздвоєності у кожного поета свої.

У творах Лепкого цікавим є початковий простір, в якому "несеється поезія світів", і початковий теперішній час – час поезії, що між собою згармонізовані рухом. Початковий простір – це простір світанку життя – ясний, цілий, неосяжний, безмежний, незвісний, непройдений, великий:

Ступаю в світ з бажанням волі,

З любов'ю ясного простору...

Цьому просторові протиставлено – простір забутий, непроникливий, "заволочений нічними зимними тінями":

Садом вузька доріжка йде,

На скруті зламана, зігнута,

До замкових руїн веде,

Заросла зелами, забута,

Ногою людською не ткнута...

Садом вузька доріжка йде.

Звичайно, поет шукає виходу з цього другого простору, але шукання лише поглиблюють печать пережитого, отже, такого, від чого не можна звільнитися. Примирення – це найкраще, до чого людина може прийти:

*Хвиляється додолу квіт,
І невгамовно хвиля грає,
Те, що лиш раз піде під спід,
Наверх ніколи не вертає.*

І перший, і другий ряд образів мають виразне етичне й настроєве навантаження. У першому проявляються риси юного поетичного відчуття світу і певного, пов'язаного з ним, оптимізму; у другому – відчуття безвиході і безнадії. Відповідно до цього теперішній час – майже завжди ілюзія, викликана спомином, який заступає прірву розлуки, щоб раптово відступити і відкрити її знову. Тому минуле в Богдана Лепкого нерідко стає упирам, отрутою. Наприклад, у вірші "Неділя. Вечір":

*Тут Гаєрсберг, а даліше – Обертор.
Старинна башта. Діри для гармат,
Минувшість визирає з-поза ґрат...
Лиш фабрики гудуть – все гу! та гу!
Хіба їх мир спинить в страшнім бігу?
Який це мир? І де він, де той мир?
Минувшина стоїть на башті, як упир.*

Або таке:

*Спомин щастя в нещастю – отрута,
Промінь сонця в темниці – меч ясний,
І невольника гіри давають пуга,
Як про волю згадає, нещасний.*

Але спомин – це водночас і свято, що гріє душу. Те, що колись недооцінене, самим зруйноване безжалісно й дочасно, заставляє жити, хоча б так – з обличчям, повернутим в минуле:

*Даремно ходиш стежкою крутою,
Шукаючи загублених слідів:
Давно ти, друже, власною рукою
Свій замок підпалив – і він згорів.
У минулому стільки гарного, святого
І стільки чарів було і принад,*

*Що я у храм з намулу життявого
Перенести б їх рад.*

Врешті-решт життя минає, і єдине, що може зробити поет, – зафіксувати це проминання:

*Покрита травою висока могила,
На ній я з тобою сидів, моя мила,
Сидів я з тобою нічною добою,
Як місяць срібlistий сходив над горою.
Покрита снігами висока могила,
Дрібними ногами не вибіжиш, мила,
Дрібними ногами від батька, від мами –
Задуло дорогу снігами.*

У процесі отеперішення минулого простір і час стають тотожними: так поет перемагає усвідомлену розірваність свого життя. Композиційну функцію тут відіграють образи пташиного перелету, української пісні, рідної хати, вечірнього дзвону. Між картинами споминів течуть "ріки бездонного часу". Тобто простір і час знову поєднані рухом, в якому є значний елемент антитетрики: рух як бажання зміни і рух з потреби.

Помітна прив'язаність поетичного хронотопа Лепкого до кількох джерел. Це фольклорна традиція – тисовий міст і коні з золотими копитами; пори року з виразною доміантою весни в раніших і осені в пізніших віршах; пори дня – полудня й вечора. Це християнський мотив недовговічності земного життя:

*Твоє життя, твоє буття –
Один звук в цьому хорі;
І ти, і я розвіє мся
В бездоннім вічнім морі.
Дивний танок, грізний танок
Страшна музика грає:
Плетім вінок! Ще крок, ще скок,
І – вічність нас чекає.*

Понад усе – християнський обов'язок жити і працювати, і картина судного часу – це час без праці і без труду. А вічність – це кінець переживання часу, яке обіцяє найбажаніші зустрічі.

*Видиш той блакит над нами?
Там світи йдуть за світами,
Сонце, місяці і зорі.
Там стрінемося навіки,*

Як стрічаються дві ріки

В синім морі.

Це близькі до фольклорних образи небесних плаїв, срібних пустирів небес, якими закінчуються людські устремління, і на яких Гринь, що сам себе життя позбавив, "небесним плаєм в Бога вівці завертає".

Джерелом поетичного часопростору Богдана Лепкого стає також хронотоп національної історії: батуринаські руїни, холодні Соловки Петра Калнишевського. Присутні тут і художні хронотопи літературних учителів: Шевченка, Шашкевича, Франка. Над цим багатством джерел здійснюється цілісність поетичної природи Богдана Лепкого, зумовлена неповторністю його людського і творчого життя.